Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций.

Большевистский партийын XVIII-ше с'ездшылан мемнан подаркына

ВКП(б)-ын XVIII-ше с'ездшылан Васянин Юра (Йошкар-Ола 6 № школа) фотоальбомым ямдыла. Фото М. Чуршуковын.

СОРЕВНОВАТЛЕН ТУНЕМЫНА

Мый Смирнов Ваня йолташем дене шукертсек соревноватлен тунемына. Тыге тунеммаш сай отметка налаш кугун полша. Кызыт мыйын ик предмет дене веле хорошо, молыжо чыла отлично отметка-шамыч улыт. Смирнов Ваня йолташемын начар отметкыже иктат уке.

ВКП(б)-ын XVIII с'ездшым отлично тунемын вашлиям. Тиде мыйын чапле подаркем лиеш.

Краснов Алеша.

Кужмарий НСШ, 3-шо класс.

10 мартыште ВКП(б)-ын XVIII-ше с'ездше почылтеш. Ме тунемше-шамыч с'езд марте начар отметкым пытарен, хорошо да отлично отметка дене вашлияш обязательствым налын улына ыле. Кызыт сай тунемше-шамыч начарын тунемше-шамычлан полшат. Тунемше-шамыч вашваш соревноватлен тунемыт.

Шишков Эчу.

Весьшургӧ НСШ, Морко район.

40 ПВХО значкист лиеш

Ме, ПВХО кружокын чыла 40 членже-шамыч Большевистский партийын XVIII с'ездше вашеш моло-шамыч семынак подаркым ямдылена—тиде с'езд почылтмо кечылан мемнан кажныжынат ПВХО значокна лиеш.

М. Арсланов.

Татреспублика. Муслюмовский район, Марий-Пӧлер НСШ.

Кок оборонный значок

Тенийсе тунемме ийыште мый чыла оборонный значок-шамычым налаш мутым пуэнам ыле.

Кызыт кок значоклан—БГТО ден ПВХО-лан нормым сдатлен, значокым нальым. Нине значок-шамыч налмаш партийын с'ездшылан мыйын подарке лиеш.

Аркаша Прокофьев.

Токтамыж НСШ, Шернур район.

Ронгго средний школышто тунемше Долгирев Петя занятий деч вара эче дене коштеш.

НУНЫН ПОДАРКЫШТ—ОТЛИЧНО ТУНЕММАШ

Салтак'ял НСШ-те тунемше-пионер-шамыч ВКП(б) ын XVIII-ше с'ездшым отлично отметка дене вашлийыт. Тугак с'езд почмо кечылан дисциплиным саемдаш мутым налыныт.

Чыла пионер-шамыч вий шутымышт семын колхозлан полшат. Теве пионер вий дене 52 центнер ломыжым, 60 центнер кайык терысым погеныт. Тиде пашаште Симакова Лида, Кропотова Елена, Варсегов Коля эн активистлан шотлалтыт.

Бакулина.

ВЛКСМ Кужекер райкомын пионерский отдел вуйлатыше.

ИНФОРМАЦИОННЫЙ УВЕРТАРЫМАШ

1 мартыште ВКП(б) Маробкомын очередной Пленумжо лийын. Архипов йолташым ВКП(б) ЦК-ын распоряженийышкыже отозватлымылан лийын Пленум тудым ВКП(б) Обкомын первой секретарьже обязанность гыч освободитлен.

Пленум ВКП(б) Обкомын первой секретарьжылан В. М. Кушнарев йолташым утвердитлен.

Вениамин Михайлович КУШНАРЕВ

Вениамин Михайлович Кушнарев йолташ 1902 ийыште Кубанеш шочын. 15 ияшыже годымак тудо самостоятельно илаш тӱҥалеш. 1919 ийыште комсомолыш, а 1923 ийыште партийыш пура.

1924 ий гыч 1926 ий марте Пашазе-Кресаньык Йошкар Армийыште лиеш, армий

гыч демобилизоватлалтме деч вара озанлык да политический пашан тӱрлӧ участкылаштыже ышта.

1934 ийыште Сталин лӱмеш промышленный академийыш тунемаш колталтеш да академийым 1937 ийыште тунем пытара. Тиде ийыштак Кушнарев йолташым Орджоникидзевский крайисполком председательлан сайлыме. 1938 ий сентябрь гыч кызытсе жап марте Кушнарев йолташ ВКП(б) ЦК-ын аппаратыштыже пашам ыштен.

ТАСС-ын увертарымыже

Советский правительство испанский беженец-шамычлан полышым пуашлан 5 миллион франкым ассигноватлен да тиде суммым Парижыште улшо испанский посол господин Паскуан распоряженийышкыже переводитлен.

Эрнст Тельман.

ЭРНСТ ТЕЛЬМАН

Теҥгече германский коммунистический партийын вождьшым—Эрнст Тельман йолташым фашистский тюрьмаш петырмылан 6 ий теме. Троцкистский шпион-шамыч тудым фашистский полицийын кидышкыже предательски пуэныт.

Эрнст Тельманым фашистский суд тӱрлӧ семын шояклен судитлаш тыршен. Тельман йолташым тудо рейхстагым йӱлалтен, восстанийлан сигналым пуэн манын шояклен, судитлаш тыршеныт. Но чыла шояклен судитлымашым Димитров йолташ лейпцигский процессыште шкенжын смелый выступленийже дене шалатен.

Фашист-шамыч тиде суд дене Тельманым лунчырташ ок лий манын, тӱрлӧ вес шояк причиным муэденыт.

Германский компартий Тельман йолташым умертвитлаш тыршыше фашист-шамычын планышт ваштареш пӱтынь тӱнясе общественный мнений мобилизоватлен. Фашист-шамычлан Тельман йолташ ваштареш судебный процессым ышташ логалын огыл. Нуно сайын умлат, вет Тельман ваштареш процесс—пӱтынь тӱнясе массым фашизм ваштареш эше чот мобилизоватла. Садлан фашист-шамыч процесс деч отказатленыт. Нуно Эрнст Тельманым судебный приговор деч посна шинчыктат.

Фашист-шамыч Эрнст Тельман деч тюрьмаштат лӱдыт. Нуно даже шке тюремный чиновникыштланат огыт ӱшане; ик гана тюрьмасе 20 служащий-шамычым арестоватленыт, нунын кокла гыч иктыжым Тельман дене айдеме семын ласкан кутырымылан Гестапон (германский тайный полицийын) бандит-ше-шамыч луен пуштыныт.

Тельманым строгий изоляцийыште кучат, тудын деке ик еҥымат огыт пурто. Фашист-шамыч Тельманлан газетым, журналым, книгам налашат огыт разрешитле. Врач-шамычын, утларакшым иностранный-шамычын, Тельман йолташлан нунын медицинский полыш пуаш йодмыштым коранденыт.

Берлинский пролетариат тӱрлӧ семынат шке протестшым выражатлен. Даже фашистский терроран условийыштат берлинский пашазе-шамыч тудым эрыкыш лукшаш верч кучедалмыштым огыт чарне. Садлан фашист-шамыч Тельманым Берлин гыч кугу охрана дене Ганноверыш кусареныт. Тушто тудо ожнысо семынак шкет шинча.

Эрнст Тельманын илышыжлан эре опасность угрожатла. Но фашист-шамыч Тельманым „суд дене" пушташ тыршымыштлан кок гана отпорым налыныт. Тельман йолташым да фашистский тюрьмаште улшо шуко моло борец-шамычым эрыкыш лукшаш верч кучедалмаш международный пашазе классын да пӱтынь прогрессивный человечествын фашизм ваштареш кучедалмышт дене ойраш лийдымын кылдалт шога.

21

Надежда Константиновна Крупская

Пытартыш кечылаже

Мологунамсылак, тиде кечылаште Надежда Константиновнам эрденат, кастеват сложный да кропотливый пашаште ужаш лиеш ыле.

Пытартыш гана Наркомпросышто Н. К. Крупская 22 февральыште лийын. Тиде тыгылай паша кече ыле, мологунамсылак паша шуко лийын. Эрдене тудо политико - просветительный паша нерген Наркоматысе ик сотрудникын рукописьшым, библиотека - шамыч нерген Совнаркомыш колтышаш докладной запискын тезисшым ончен. Тиде эрдене тудо Международный ӱдрамаш кече нерген Серпуховский „Коммунист“ газетлан статьям возен. Кечывалым Наркомпросышто обычный прием тӱҥалын.

Мологунамсылак, тиде кечылаште шуко письма толын. Ик письма Вологодский областьысе Грязовецкий школышто тунемше сокыр йоча-шамыч деч ыле. Йоча-шамыч Надежда Константиновна деч могай муро-шамычым утларак йӧратымыж нерген возаш йодыныт. Тиде мурым нуно тудын 70-шо идалыкше кечыште мурашлан хоровой кружокышто тунемнешт. Нунылан Надежда Константиновна возен колтен. Тиде—тудын пытартыш письмаже:

„Сокыр - шамычын Грязовецкий школышто тунемше-шамычлан.

Мыйын шергаканем-шамыч, те мый дечем утларакше могай муро-шамычым йӧратымем нерген возаш йодыда, нуным тунемнеда.

Мыйын эн йӧратыме муро „Интернационал“. Тугак мый „Красная Армия“ („Белая армия, черный барон снова готовят нам царский трон“ да моло) мурым пеш йӧратенам, гражданский война годым тудым Кремльыште красноармеец шамыч мурены́т, да ме Ильич дене тудым колышташ йӧратен улына.

Тыланда шокшо салам, шергакан йоча шамыч.

Н. Крупская“.

Эрлашынже Надежда Константиновна 25 письмам ончен, варажым Совнаркомышто лийын, кумышо пятилетний план дене кылдалтше вопрос-шамычым обсуждатлымаште участвоватлен. Вараже тудо ола деч ӧрдыжыш канаш каен. Надежда Константиновна дек уналыкеш тошто другшо-шамыч миеныт. Тушто шонго большевикын 70 ийжым пайремлаш решитлыме ыле. Надежда Константиновна пеш живой, жизнерадостный ыле, да тыгай трагический мучаш лийшашлыклат чучын огыл.

ШКЕНДЫН ДА ЕҤЫН ЖАПЫМ АРАЛАШ КӰЛЕШ

Надежда Константиновна Крупскаян статьяже

ШЕРГЕ ЙОЧА-ШАМЫЧ!

Те, конешне, трудовой дисциплина нерген партий ден правительствын пунчалыштым лудын улыда, тиде тема дене кутырымашым чыла вереат колыда. Трудовой дисциплина нерген вопрос, кузе шкендын да еҥын жапым аралыме нерген вопрос дене пеҥгыдын кылдалт шога. Тиде вопрос пеш важный, первой гана ончалме годымсо деч важныйрак. Советский властьын существоватлыме жапыште ме шукылан тунемынна, мемнан ынде пашан шуко геройышт—пашаште замечательный результатым ончыктышо стахановец-шамыч шукын улыт. Тидым нуно шкеныштын да еҥын жапым арален моштымылан лийын шуктен кертыт.

Тевдан кокла гыч кажныже, йоча-шамыч, мый ом ӧр, стахановец лийнеже, шкендын да еҥын жапым кӱлеш семын аралаш тунемаш кӱлеш. Тиде пашалан тачак пижаш кӱлеш, пашам вес жаплан кодыман огыл.

Кажне пионерлан тетрадьым ыштыман, тушко кече еда кажне часын да минутын тудлан мом ышташ кӱлмым тунемаш, паша ышташ, общественный пашалан, канаш, малаш кунар жап кайшашым возыман. Ик жап гыч тудо шке жапшым кузе чӱчкыдын арамеш кучылтмыжым, жапым вес семын пайлаш кӱлмым ужеш. Мый тидын нерген эша иктаж-кузе рашырак возем. А кызытеш ожнысо жап годым, советский власть марте жапым кузе пайлымашеш шогалам. Помещик-шамычын властьышт годым помещик-шамыч шке жапыштым арален огытыл: нуно пашам ыштен огытыл, да нунын жапышт пеш шуко лийын,—эн утларакше нуно эр гыч кас марте пашам ыштыше шке крепостнойышт-шамычын жапыштым арален огытыл. Капитализмыш кусымо годым—фабриклаште определенный паша жапым пуртеныт, но ял озанлыкыште, мӧҥгысӧ производствышто, бытыште—жап ожнысо семынак организоватлыме лийын огыл.

Кызытат тиде ожнысо полукрепостнический укладын пережиткыже эше шуко уло, утларакшым бытыште. Шкендын да еҥын жапым арален моштыдымаш—тиде настоящий бескультурье, настоящий культурный безграмотность, да тудым лудын да возен моштыдымым пытарыме семынак вашкерак пытараш кӱлеш.

В. И. Ленин, Н. К. Крупская уныкашт дене пырля.

Лудын да возен моштыдымаш жапым пеш кугын арамеш локтылмашке наҥгая: вывескым лудын моштыдымаш, трамвайын номержым пален моштыдымаш, об'явленийым лудын моштыдымаш, адресым, эн простой письмам возен моштыдымаш эреак нимо дене таҥгастарен моштыдымын вийым да жапым йомдарымашыш наҥгая. Неграмотный лияш кузе пайдадыме улмым, кӧн вачыштыже вуй уло гын, тугай айдеме шамыч чыланат палат. Мо ян эше неграмотный-шамыч улыт?

Эн ончыч тидлан: неграмотный шамычын жапыштым ожно эн шагал араленыт да аралат. Неграмотный-шамыч шукыжым ӱдрамаш-шамыч улыт.

Разве ожно марийже ватыжын жапшым, ача-ава йочаштын, утларакшым ӱдырыштын жапыштым араленыт?

Кызыт вара тиде шотышто тошто пережитке шагал мо?

Разве домохозяйка-шамычын жапыштым маришт, йочашт-шамыч аралат? Разве маришт, йочашт мӧҥгышкӧ обедым ышташ жапыштыже коштыт? То йолташышт дене кутырен эртареныт, то адак иктаж мо, вате, ава кочкышым определенный шагатлан шуктынеже, вара кочкышым уэш ятыр гана ырыкта, тунемаш каен ок керт. Да культармеец мӧҥгышкак заниматлаш толеш, а тушто марийже толын шогалеш, эргекомсомолец, ӱдыр-студентка толыт—аваштын яра лий мешке огыт коч. Ава культармеец ончылно вожылеш, тунемме деч шонымаш кораҥеш. Мый ик бытовой примерым налынам. А бытыште тыгай пример мыняр шуко!

Разве ӱдыр йочан жапыштым аралат?

Домработница - шамычын жапыштым аралат мо? Тышte паша эше вачаррак.

Вашке 8 мартым—Международный ӱдрамаш кечым пайремлена. Пионер-шамыч тиде кечым пайремлаш тӱҥалыт, тиде кечын значенийже нерген кумыл нӧлтын ойлаш тӱҥалыт. Но тиде яра мут-шамыч гына ынышт лий манын, кажне пионерлан шкеныштын неграмотный аваштым, акаштым, домработница - шамычыштым, пионерский забота дене авалташ кӱлеш.

Нунын жапыштым аралаш кӱлеш Шке пашамат неграмотный ден малограмотный - шамычлан полшашлан жапым аралаш лийшашын организоватлаш кӱлеш.

Тиде фронтышто ыштыме шке пашада нерген 8 мартыште каласен кертыда гын, пеш сай ыле.

Салам тыланда, йоча-шамыч!

Н. КРУПСКАЯ.

Надежда Константиновна дене прощатлымаш

Зданий-шамычын фасадлаштышт траурный лента тӱран йошкар флаг-шамыч кечат. 1 март йӱд мучкак столицын чыла луклаже гыч еҥ группа-шамыч олан центрышкыже — Союз-шамыч Пӧрт деке толыныт. Колонный залын пеш шыҥ улмаштыже Надежда Константиновна Крупская дене пытартыш гана прощатлыме минутышто шемер-шамыч кугу йомдарымашым адакат утларак переживатленыт.

Волгыжмашеш, тенгечсе семынак, урем-шамыч у еҥ-шамыч дене темыныт. Союз-шамыч Пӧрт деке еҥ-шамыч лента мучашдымын кужун шуйнен.

Колотка воктен уппшым налын Московский предприятийласе пашазе шамыч, Йошкар Армийын боецше ден командирже-шамыч, советский интеллигенций эртеныт.

Кече мучко почетный караулышто Шкирятов, Мехлис, Петровский, Бадаев, Феликс Кон йолташ-шамыч, Советский Союзын Геройжо-шамыч Чернопятко, Шевелев, Мазурук, Водопьянов да молат шогеныт.

Шонго, самырык, ӱдрамаш, йоча-шамыч, советский калыкын чыла поколенийжын представительже-шамыч Надежда Константиновна Крупскаян колоткаже ончылан пытартыш гана прощатлен вуйыштым склонятленыт.

Теве колоткам нӧлталыт. Траурный мелодийым „Интернационалын“ куатле йӱкшӧ вашталта.

Колоткам Союз-шамыч Пӧртын Колонный залже гыч луктыт, да траурный процессий кремацийыш кая.

2 март вашттареш йӱдым Н. К. Крупскаян капше кремацийыш пуалтын да 2 мартыште тоялтын.

Надежда Константиновна Крупская йоча-шамыч коклаште.

ФАШИСТСКИЙ ГЕРМАНИЙЫШТЕ

Карл, Гретхен—изаж ден шӱжарже. Нуно коктынат Саксонийысе полдыш ыштыме фабрикыште пашам ыштат. Карл латкум ияш, а Гретхен куд ияш веле. Фашистский Германийыште тыгай „пашазе-шамыч“ ынде лу тӱжем дене шотлалтыт. Йоҥ, кочо илыш, шужымаш—йоча-шамычым фабрик ден заводлашке каяш заставитла. Капиталист-шамычлан йоча-шамычым пашам налаш пеш йӧн, вет нунылан пашадарым утларак шагал тӱлаш лиеш.

Саксонийысе ик консервный фабрикыште 10 ияш гыч 13 ияш марте изи ийготан „пашазе“ ӱдыр-шамыч шукын улыт. Нуно суткаште латиндешат пелә час пашам ыштат.

Умаште Арвсберг-Рур районышто 9—10 ияш йоча-шамыч пазарыште палатка-шамычым ыштеныт улмаш. Нуно кеҥежым эрдене 6—7 час гыч тӱҥалын кече шичмешке пашам ыштеныт.

Шукерте огыл Германийысе фашистский правитель-шамыч „молодежым аралыме нерген“ мыскылтышан законым опубликоватленыт. Тиде закон кочеш подросток-шамычлан лу часан паша кече ышталтеш.

Фашистский Германийын фабрик ден заводлаштыже изи ийготан йоча-шамычым зверьла эксплоатироватлат. Вий шутлыдымо пелә пашам ыштыктат. Кочкыш пеш начар. Шӧр, коя, шыл уке. Начар кочкышлан лийын Аахэныште илыше йоча-шамыч гыч 60 процентше желудочный да ковашге чер дене черле улыт.

Фашистский школа йоча-шамычым хулиганитлаш, дикарьланаш воспитыватла.

Германский фашист-шамыч йоча-шамычлан лӱмын „юный народ“ йоча организацийым почыныт. Тиде организацийыш йоча-шамычым виеш пуртат. Тыште нуным дрессироватлат, муштроватлат, адакшым кредалаш, хулиганитлаш туныктат. 14 ияш йоча-шамычым „юный народ“ организаций гыч „гитлеровский молодежь“ организацийыш переводитлат. Туштат дрессировка, муштровка деве толаштарат.

— „Ончыклык германский юноша осал пий гай, стройный, писе лийман“, манын Гитлер ойла. Теве кузе фашист-шамыч йоча-шамычым воспитыватлынешт.

Фашистский Германийыште учебник-шамычым издаватлаш чарыме. Тунуктышо-шамычлан учебник деч посна занятийым эртараш кӱштымӧ. Учебникым издаватлымашым чарыме дене пырля германский фашист-шамыч школым петырат. Ик ийыште гына 1.700 школым да 6.850 классым петырыме.

Фашистский Германийыште йоча лагерь-шамычым почмаш кумдан шарлен. Тиде лагерь фашист-шамычын молодежлан ыштыме трудовой лагерь-шамыч деч нимат ойырлен огыт шого. Тушто шӱдӧ тӱжем дене изи йоча ден ӱдыр-шамыч чот эксплоатироватлалтыт.

Йоча-шамычым кеҥеж лагерьлашке виеш поктен наҥгаят. Лагерьыште илымылан йоча-шамычын ешышт деч кугу акым налыт. Йоча-шамычым лагерьлаш колтымаш—ачаавалан пеш кугу ойго жап. Тунам йоча-шамыч да нунын ача-авашт шортыт.

Нине лагерьлаште йоча-шамычлан пеш йӧсын илашышт логалеш. Тушто—мучашдыме муштровка ден пелә шужен илымаш. Йоча-шамыч лагерь гыч пытыше, тӱсдымӧ да шукыжо черле лийын пӧртылыт.

Фашист-шамыч йоча-шамыч гычак хулиганым да „осал пий“ гайым воспитатлаш толашат гынат, нуно тидым ыштен огыт шукто.

Кодшо ийын август тылзыште Германский вокзал гыч мобилизоватлыме пашазе-шамычым да армийыш призыватлыме запасной салтак-шамычым чехословацкий граница деке границым пеҥгыдемдаш колтымо. Нуно ынешт кай улмаш гынат, виешак колтеныт. Поездым колтымо годым гитлеровский мобилизацийлан протест лийже манын мобилизованный-шамычын йочашт рельс ӱмбак возыныт. Тыге нуно поезд кайшашым чареныт.

Шуко школлаште тунемше-шамыч школыш тунемаш толмекышт ваш-ваш чумыртыман мушкындым кӱш нӧлтен саламлат.

Кодшо ийынак Германийыште антифашисткам, 3 ияш азан аважым, Луиза Германым казнитлаш приговоритлыме улмаш. Тудым пушташ лукмо приговор Германий мучко шарлен. Гитлер да тудын подручныйжо-шамыч йоча-шамыч деч яялык приговорым вашталташ йодман тӱжем дене письма-шамычым налыныт.

Жап шуэш, кунам уло германский калык грабительский война фашистский режимже да нужналык, шужымаш ваштареш восстатла. Тунам калык-шамычлан фашистский диктатурым сӱмыралаш нунын йочашт-шамыч полшаш тӱгалыт.

22

ВКП(б) Маробкомын 18-ше конференцийже шке пашажым пытарен

2 мартыште 18-ше марийский областной партийный конференций шке пашажым пытарен.

Тиде кечын эр заседанийыште конференций Жданов йолташын доклад тезисшым обсуждатлыме почеш решенийым приниматлыш.

Кас заседанийыште конференций пленум член составыш тайный голосований дене довыборым ыштыш. Чылаже 5 еҥым сайлыме.

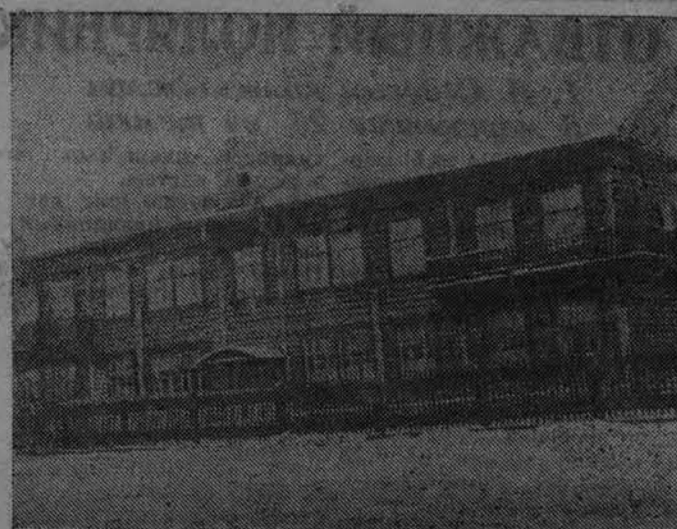
Партийын XVIII-ше съездышкыже решающий йӱк дене делегатлан конференций ВКП(б) Марийский обкомын первой секретарьже Кушнырев ден Совнарком председатель Абрамов йолташ-шамычым сайлен. Совещательный йӱк дене делегатлан ВКП(б) Сернур райкомын секретарьжым Галкин йолташым сайлен.

Тидын дене XVIII Марийский областной партконференций шке пашажым пытарен.

Шахматный турнир эртаралте

Роҥго средний школышто шахматный турнир эртаралте. Турнирыште чылаже 13 тунемше-шамыч участвоватленыт. Первой верым Демаков Саша налын. Тудо 12 очко гыч 10,5 очком налын. Кокымшо верыш Пекешин Аркадий, кумышо верыш Суворов Толя лектыныт.

Загайнов Вася.

Тиде—чодра ден сплав союз Обкомын Куяр станцийысе каныме пӧртшӧ. Тыште ий еда шӱдӧ дене пашазе, служащий да колхозник-шамыч канат. А тений теле каникул годым йоча-шамыч канышт.

Фото М. Чуршуковын.

ЙОЛТАШЫШТЛАН ОГЫТ ПОЛШО

Куклин Ваня ден Петухов Ваня 7-ше классыште тунемыт. Нунын отметкышт сай. Но ик койышышт огеш келше—тунеммаште йолташыштлан огыт полшо.

Куклин дек полыш йодаш миет гын:

— Тыйынат вует уло вет, тунем,—веле манеш, а шкеже ӧрдыжкӧ кораҥ кая.

Ик гана Петухов воктен шинчыше Березин Аркаша школыш чернилам кондаш монденат, тудо чернилажым ик ганат ыш тушкалтыкте.

Пионер ден школьник-шамыч, те кузе шонеда, Куклин ден Петуховын йолташыштлан полшыдымышт соревнованийыште ончык лекташ полша мо? Ала тендан школыштат тыгай пионер ден школьник-шамыч улыт?

Михеев Кирилл.

Иван-Сола НСШ, Куженер район.

Шор-Унчо НСШ-те (Морко район) тунемше-шамыч каныме годым биллиард дене модыт.

Фото Я. Ф. Бекешевын.

Всесоюзный ял озанлык выставкылан сай экспонатым ямдылена

Юннат-шамыч кружок почылто

Мемнан школышто тунемше-шамыч натуралист пашам пеш йӧратат. Но кружок вашке почылтын огыл.

20 февральыште юннат-шамыч кружок почылто. Йоча-шамыч кружок членыш куанен возалтыч. Ынде ме Всесоюзный ял озанлык выставкылан ямдылалташ тӱҥалына.

Софронов Саня.

Весьшӱргӧ НСШ, Морко район.

Витриным ыштеныт

Руя-сола неполный средний школын 6-шо классыште тунемше-шамыч (Роҥго район) газетым лудаш пеш йӧратат. Южо газет, мутлан „Пионерская правда“ пеш шагал толеш.

Вара тунемше-шамыч школ директор деч газетлан витриным ышташ йодыныт. Директор йодмыштым шуктен.

Исаков Сережа.

Меат участник лийына

1939 ий 1 августышто Всесоюзный ял озанлык выставка почылтеш. Тиде выставкылан Советский Союзысо чыла калык, пионер ден школьник-шамычат ямдылалтыт.

Меат выставкын участникше лийнена. Садлан ямдылалтмаш пашам кызытак тӱҥалын улына.

Теве 1-ше звена йошкар ушменым кушташ тӱҥалеш, кокымшо звена опытный участкеш шӱльым ӱда, кумышо звена—ковыштам кушта.

Пионер ден школьник-шамыч, те кузе выставкылан ямдылалтыда—возыза.

Очеев Александр.

Озор НСШ, М-Турек район.

Йошкар-Оласе Детский технический станцийысе пионер-шамыч пеледышан сатын йӧншыжым ӱдаш ямдылат.

Фото М. Чуршуковын.

ОТВАЖНЫЙ ПОЛЯРНИК

Г. Я. Седовын колымыжлан 5 мартыште 25 ий темеш

25 ий ончыч, 1914 ий 5 мартыште (у стиль дене) замечательный полярный исследователь Георгий Яковлевич Седов уке лийын.

Морякын эргыже Седов шке детсвыжым Азовский тенгыз воктен эртарен Изинекак тудо тенгызым йӧратен. 14 ияш приходский школышто тунемаш тӱналеш.

Тунемаш моштышо да вашке умлышо Георгий йолташыштым вашке ончылта да кум ий олмеш кок ийыште школым тунем пытара.

Ик гана палыме капитан Седовлан Ростов-на-Дону олаште мореходный школа уло манын ойлен. Георгий ача-аважым колыштде Ростовышко кая да тунемаш пура.

Мореходный школышто Седов кум ий тунемын. Телым занятийыште лийын, кенгежым пароходышто коштын.

Морской школым мӱндӱр плав ний дипломым налын пытарымек, Седов гидрограф. але вес семынже тенгыз разведчик специальностьым ойырен налеш.

Шкенжын чыла вийжым да илышыжым тудо Арктикым освоитлымашке да тунеммашке пуэн.

1909 ийысе Колымский экспедиций годым Седов Северный Ледовитый океанын шуко серлажым ончен налын да сьемкым ыштен, кӱлеш верлам палаш морской знак-шамычым шындылын.

„Ледовитый океанын тиде ужашыштыже тенгыз судно-шамычлан ик ийлан кок тылзе деч шуко огыл жап велэ кошташышт лиеш,“—тиде паша деч вара Седов тыге шотлен. Тышке культурный, опытный енг-шамыч толытат, нужда, пелэ шужышо, полудикий населенийым куштылгын, да адакшым плодотворно пашам ышташ да айдем семын илаш туныктат, манын Седов мечтатлен.

Седовын вес мечтаже—тиде Северный полюсым сенген налмаш лийын. Северный полюсыш каяш экспедицийым снаряжатлыме проектымат тудо ыштен ямдылен. Но царский правительство тиде проектлан ваштареш лийын. Седовлан паша гыч отпускым налашыже логалеш, тудо пожертвоватлыме окса дене экспедицийыш каяш ямдылалтын.

1912 ий августышто „Фок“ судноэш Архангельск гыч Северышке лектеш.

Вашке толшо теле ден нелэ ий отважный полярникын корнышкыжым петыреныт. Тудлан Новая Земля островеш зимоватлашыже верештеш. 1913 ий шыжым гына Седов Франц Иосиф мланде дек миен шуэш. Тышан Седовын экипажше зимовкыш шогалеш.

Но Седов Северный полюсышко миен шуашак шонен Тудо полюсыш йолын каяш ямдылалташ тӱналеш.

Экспедицийын участникше-шамыч коклаште цынга чер шарла. Седоват цынга дене черлана. Черле гынат, Линник ден Пустошный матрос-шамычым налешат, 1914 ий 15 февральыште Северный полюсыш каяш тарвана.

А тылзе эртымек, 1914 ий мартыште Линник ден Пустошный „Фок“ суднаш пӧртылмекышт, экспедицийын начальникше корнеш колен да тудым Бророк мысеш тойымо, манын каласеныт.

Северный Морской корным освоитлаш да Северный полюсым сенген налаш Седов ӱшанлын мечтатлен. Но кугыжан Российыште тыгай мечтам шукташ лийын огыл.

Советский властьын сенгымекыже гына мемнан эл Арктикыш решительный наступленийым ыштен. Северный Морской Корным освоитлен да Северный полюсым сенген налын

Н. ПОДОРОЖСКИЙ.

Перон историйже

Пеш ожно калык-шамыч кӱеш долото дене, шунеш металлический, пу, лу, тоя дене, а пергаментеш кисточка дене возеныт. VII курымын тӱналтыштыже комбо пыстыл дене ыштыме перо лектын.

Комбо пыстыл гыч ыштыме пером пачка дене ужаленыт. Пыстыл перошто коям пыташлан, тудым шокшо ошмашке чыкен луктыныт. Эн сай перолан комбын пурла могыр шулдыржо гыч налме пыстыл шотлалтын. Тудо пыстыл дене возаш йӧнанрак улмаш. Коракын, йӱксын, варакшын, грифын пыстылышт гыч ыштыме перо эн сайлан шотлалтын. Тугай перо дене художник - шамыч сӱретленыт.

Первый стальной пером 1796 ийыште немецкий часовой мастер Зенфельд ыштен. Но кайык пыстыл гыч ыштыме пером шуко марте кучылтмым чарнен огыл. XX-шо курымын тӱналтыштыже гына стальной пером чыланат кучылташ тӱналыныт. Лӱмжым—перо манын лӱмденыт.

Мячын историйже

Те калык-шамычын мяч дене кунам модаш тӱналмыштым шинчеда мо? Египетыште знаменитый Бени ден Гассана пещерын пырдыжыштышт шуко сӱрет - шамычым ыштыме улмаш. Туштак мяч дене модшо-шамычым сӱретлыме. Тыжечын пале, египетский изи ӱдыр-шамыч ныл тӱжем ий ончыч иканаште кок—кум мяч дене модын моштеныт.

Древний Египетыште мячым шун гыч, адак матер гычат ыштеныт. Грек-шамыч йошкар мяч дене велэ модыныт. Моланже пале, тудо южышто пеш раш койын. Н. ЕФИМОВА.

Чыла нерген кӱрыкын

● Чайковский лӱмеш Таганрогский музыкальный школышто тунемше 12 ияш Жена Погорелов икмыняр музыкальный произведений-шамычым возен.

Шукерте огыл тудо Советский Союз Герой В. П. Чкалов лӱмеш траурный маршым возен.

● Германийыште фашистский книга-шамычым нигӧат огыт нал. А фашист властьын чарыме нелегальный книга-шамыч кумдан шарлат. Синклерын, Томас ден Генрих Маннын, Фейхтвангерын да молынат книгаштым кугун йодыт.

● Махач-кала оласе 8-ше номеран школышто тунемше пионер-шамыч пулеметым тунемме кружокым почыныт. Кызыт йоча-шамыч ручной пулеметым тунемыт.

Артистка лиям

Шуко йоча - шамыч кӧ лийшашым кызытак шонен ямдылат. Мыят ямдыленам —мый артистка лияш шонем. Мый искусство пашам кызытак йӧраташ тунемынам. Мурымо урокым пеш йӧратем. Мурымо деч посна моло предмет денат мый отлично да сай отметка дене велэ тунемам.

Мыланем артистка марте шуко тунемаш кӱлеш. Но мый шонымем садак шуктем, вет мемнан элыште шонымым кажне енг шуктен кертеш.

Захарова Мария.

Сотнур район,
Отымбал начальный школа, 3-шо класс.

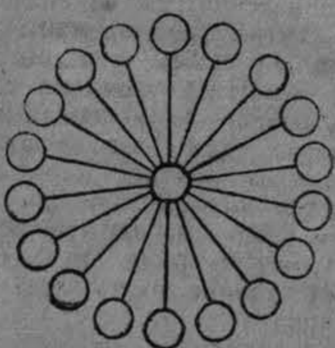
УРОКДЕЧВАРА

Шарада

Первый слог—вӱд состояний
Кокымшым шке кычал,
Вес слоглан—корнышт ончал,
Иктеш—кугу машина.

ЯНГАБЫШЕВ ФЕДОР.
У Тор'ял район,
Тошто-Тор'ял ср. школа.

1 гыч 19 марте

1 гыч 19 марте цифр-шамычым круг-шамычлашке шындыл. Кажне прямой линийысе кум кружок - шамычсе числан суммышт 30 лийже.

Йодыш

Могай европейский государство столицын тӱналтыш букважым вес буква дене вашталтен, мӧнгӧшла лудат гын, кугу янлык лектеш?

ПОПОВ КОНСТАНТИН.
Косолапово район,
Елеево НСШ.

Ответ-шамыч

(28 январьысе „Ямде лий“-ым ончо)

Географический йодыш - шамыч. 1. Иран. 2. Тигр энгер. Тудо Иракыште. Персидский заливыш йога. 8. Урал—Уран.

Задача. Тыге шындылман:

1		11		4
14		10		9
8		6		12
7	13	3	2	5

Шарада. Коньки.

Ответым чыла задачылан чын Игнатьев Никодим (Шенгше средний школа, Морко район) колтен.

(4 февральысе „Ямде лий“-ым ончо)

Полмезе фотограф. Жираф. Слон. Тигр. Маска. Р ы в ы ж. Страус.

Тушто-шамыч. 1. Йыдал. 2. Шахмат.

Анаграмма. Ломыж—омыж.

Чын ответым Шашкин Саве (Оршанка район, Великополь средний школа) колтен.

(10 февральысе „Ямде лий“-ым ончо)

Чайнворд

1. Ток. 2. Короленко. 3. Ока. 4. Ампер. 5. Репин. 6. Нов. 7. Молоков. 8. Виктория. 9. Ялта. 10. Акт. 11. Том. 12. Монблан.

Чын ответым Байков Васлий (Шернур средний школа) колтен.

Весела модыш

Комнат покшелан пӧкеным шындыза, тушко пидме шинчан тунемше шичше. Моло йочашт йыр шогалын командоватлат: „кок йол тошкалтыш ончык“, „кум йол тошкалтыш шенгек“, „ик йол тошкалтыш ончык“, молат. Шинчам почде тудлан моло йоча-шамычын кӱштымыштым шукташ кӱлеш. Вара изирак каймек, саде йочат кайме корным шарнен, пӧкен деке мӧнгӧ толжо.

Юж молан тӱсдымӧ?

Йодеш Кузнецов Миша (Марий-Турек район, Нартас ял совет, „Коммминтерн“ колхоз).

Кузнецов Мишан йодмыжлан ме Марпединститутын доцентше БОНДАРЕВСКИЙ Евгений Нилович деч вашмутым пуаш йодын улына ыле. Евгений Нилович тыге вашмутым пуа.

Кече, газовый пламя да молат шкеак светын источникше улмыштлан кӧра койыт. А моло тело-шамыч, мутлан, книгам, пӧкеным, ӱстембалым да молымат волгалтарыше тело-шамыч дене волгалтмышт годым гына ужаш лиеш.

Тиде тыге лиеш: тело-шамыч шке ӱмбакышт вочшо светым чыла могырышкат рассеиватлат да савдене ме рассеиватлыше поверхностьын очертанийжым ужына.

Шем тело-шамыч ӱмбакышт вочшо светым огыт рассеиватле, поглощатлат гына, но вет ме нуным садак ужына. Тидыже теве молан лиеш: шем тело-шамыч нуным авырен шогышо волгыдо фонышто ойыралт шогат. Вес могырымжо, кеч могай предметат световой волна-шамычын кужытышт деве тангастарымаште кӱлеш кугытан улыт гын веле ӱмбакышт вочшо волгыдым кучен кертыт. А световой волна - шамычше спекторын ужаш лийше ужашыштыже 0,76 микрон гыч 0,41 мокрон (микрон—миллиметрым тӱжемлан пайлымаште ик ужаш) марте лийыт. Световой волна-шамычын кужытышт дене тангастарымаште предмет пеш изи гын, световой волна шамыч тушко логалде тудын воктен каят да умбакыже адакат тошто семынак эртат, пуйто вуным корнышто нимогай чаракат лийын огыл.

Молекулын кужытшо 0,0001 микрон нэре, вес семын манаш гын, световой волна деч шуко пачаш изи. Тыгеже, атмосферный южын составыштыже улшо газ-шамычын посна молекулышт светым йӧршеш огыт рассеиватле манаш лиеш, саллан южым газообразный состоянийыште ужаш огеш лий.

Но южын посна молекулжо-шамыч светым кеч мывяр изин рассеиватлат гынат, волгалтше молекул-шамыч ситышын лийыт гын, свет садак пеш кугу лийын кертеш.

Тыглай явленийым, мутлан, каван ошалге-канде ужашыштыже ужына. Рэлейын теорийже почеш мыланна кава ошалге-канде тӱсавла коеш, но кӱкшӧ курыкыш кӱзен ончет гын, кандын коеш.

Тиде тыгай причина дене лиеш. Светын ошо, сложный лучшо тӱрлӧ кужытан световой волна-шамыч гыч улеш. Волна кунар кужу, тунар куштылгын тудо молекул деч корангын умбаке кая. Кӱчык волна молекулеш вашке тӱкна да чыла могырыш шалан кая.

Садланак эн кӱчык волна шамычым—фиолетовый, канде да ошалге - кандым южын молекулжо - шамыч моло тӱсан волна деч чотырак рассеиватлат. Тышеч каван ошалге канде ден канде тӱсыжӧ лиеш. Фиолетовый волна - шамыч ошалге-канде да канде дене тангастарымаште кече волгыдышто чот огыт волгалт. Садлан кава фиолетовый тӱсан огыл.

Кӱкшӧ курыкыш кӱзымек, каван шемалгырак, вес семын манаш гын, ошалгеканде огыл, а канде тӱс теве молан коеш: вет курыкышто шогышын вуй ӱмбалныже атмосферын шуэ слойжо лиеш, а тиде слойышто светым рассеиватлыше молекул-шамыч ӱлнысӧ деч шагалын улыт.

Е. Н. Бондаревский.
Марпединститутын доцентше.

Отв. редактор— И. М. МУЗУРОВ.

Упол. Марлита № А—200. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.